

**Stanowisko Zarządu Województwa Podlaskiego
w odpowiedzi na konsultacje publiczne „Paktu na rzecz wschodnich regionów przygranicznych”**

Zarząd Województwa Podlaskiego z uznaniem przyjmuje inicjatywę Komisji Europejskiej dotyczącą opracowania Paktu na rzecz wschodnich regionów przygranicznych. Postrzegamy ją jako szansę na wzmocnienie odporności, konkurencyjności, bezpieczeństwa oraz spójności społecznej i gospodarczej obszarów przygranicznych Unii Europejskiej, w tym województwa podlaskiego.

Województwo podlaskie, jako region graniczący z Republiką Białoruską, znajduje się w szczególnie trudnym położeniu geopolitycznym. Z jednej strony jesteśmy zaangażowani w ochronę trudnej zewnętrznej granicy UE, z drugiej ponosimy znaczące koszty społeczne, gospodarcze i rozwojowe związane z ograniczeniem tradycyjnych więzi gospodarczych i społecznych ze wschodnimi sąsiadami. Aby skutecznie przeciwdziałać negatywnym skutkom tej sytuacji, konieczne jest podjęcie dodatkowych działań i uruchomienie specjalnych mechanizmów łagodzących gospodarcze konsekwencje agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę oraz presji migracyjnej na granicy polsko-białoruskiej. W tak trudnym kontekście postulujemy szereg rozwiązań, w tym o charakterze legislacyjnym i regulacyjnym, które uczyniłyby Pakt i związane z nim mechanizmy skuteczniejszymi.

1. Postulaty zmian w regulacjach UE i wnioski strategiczne

Województwo podlaskie, ze względu na specyficzne wyzwania – bezpieczeństwo granic, depopulacja, trudności gospodarcze, słaba dostępność transportowa – powinno mieć możliwość większej swobody w kształtowaniu priorytetów wydatkowania środków UE. Obowiązujące zasady koncentracji tematycznej, które nakładają obowiązek inwestowania określonego procentu środków w wybrane cele polityki, ograniczają elastyczność regionów przygranicznych w reagowaniu na obecne wyzwania społeczne i gospodarcze.

W projekcie Rozporządzenia ustanawiającego Europejski Fundusz Spójności Gospodarczej, Społecznej i Terytorialnej, Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, Rybołówstwa i Polityki Morskiej, Dobrobytu i Bezpieczeństwa na lata 2028–2034, poza wskazaniem wyzwań w pkt. 12 Preambuły, nie przewidziano odrębnych zapisów gwarantujących preferencyjne wsparcie dla wschodnich regionów przygranicznych. Pomimo ich wskazania jako odrębnego kodu terytorialnego (03 – Wschodni region graniczny), brak jest mechanizmów zapewniających im specjalne traktowanie, analogiczne jak w przypadku regionów najbardziej oddalonych.

Województwo podlaskie postuluje, aby wprowadzić do rozporządzeń dotyczących perspektywy finansowej na lata 2028–2034 odrębne zasady, które:

- uwzględnią w algorytmie podziału środków dodatkowe czynniki preferencyjne dla regionów przygranicznych, związane z ich położeniem geopolitycznym, zwiększające wymiar finansowy wsparcia na poszczególny region,
- umożliwią utworzenie dodatkowej inicjatywy na rzecz regionów przygranicznych z dodatkową

- pulą środków, zapewniającej im trwałe i systemowe wsparcie,
- umożliwią zwiększenie poziomu dofinansowania w projektach realizowanych przez podmioty z regionów o trudnym sąsiedztwie na wschodniej granicy UE,
- obniżą wymagane progi koncentracji tematycznej dla regionów przygranicznych i będą różnicowały zasady w zależności od położenia i specyficznych wyzwań regionu,
- umożliwią przeznaczanie większej części funduszy w regionach przygranicznych na podstawowe inwestycje infrastrukturalne, społeczne i gospodarcze,
- zwiększą maksymalną intensywność pomocy publicznej i limity pomocy de minimis,
- pozwolą elastyczniej reagować na kryzysy geopolityczne i gospodarcze.

Podsumowując, wschodnie regiony graniczne UE powinny zostać potraktowane jako obszary o specjalnym statusie rozwojowym i bezpieczeństwa, a ich potrzeby należy trwale wpisać w ramy legislacyjne i finansowe.

2. Bezpieczeństwo i stabilność przygraniczna

Położenie województwa podlaskiego przy granicy z Republiką Białoruską sprawia, że region znajduje się na pierwszej linii presji migracyjnej oraz działań destabilizacyjnych wymierzonych w Unię Europejską. Mieszkańcy i samorządy lokalne ponoszą bezpośrednie koszty związane z kryzysami granicznymi – od ograniczeń w handlu i turystyce, przez problemy społeczne, aż po konieczność zapewnienia dodatkowych środków bezpieczeństwa. Pakt powinien przewidywać instrumenty wspierające samorządy i społeczności lokalne w ponoszeniu tych kosztów, w tym system rekompensat dla przedsiębiorstw dotkniętych negatywnymi skutkami zamknięcia przejść granicznych oraz dla mieszkańców, których codzienne funkcjonowanie zostało utrudnione.

Województwo podlaskie, jako region przygraniczny Unii Europejskiej i NATO, jest szczególnie narażone na działania w cyberprzestrzeni – ataki na infrastrukturę krytyczną, dezinformację oraz próby destabilizacji społecznej. Pakt na rzecz wschodnich regionów przygranicznych powinien uwzględniać **cyberbezpieczeństwo jako strategiczny element odporności regionów przygranicznych**. Hybrydowe formy ataków, dezinformacja oraz próby destabilizacji systemów publicznych i gospodarczych wymagają wdrożenia skutecznych mechanizmów ochrony cyfrowej. Pakt powinien przewidywać wsparcie w budowie kompleksowego systemu cyberbezpieczeństwa w regionie, obejmującego: wsparcie dla samorządów i instytucji publicznych w zakresie ochrony danych, systemów informatycznych i usług cyfrowych, programy szkoleniowe dla mieszkańców, pracowników instytucji i przedsiębiorców z zakresu bezpieczeństwa cyfrowego, rozwój infrastruktury teleinformatycznej, w tym zapewnienie pełnego pokrycia regionu szerokopasmowym Internetem, stworzenie mechanizmów szybkiego reagowania finansowego i organizacyjnego w przypadku cyberataków na infrastrukturę krytyczną, instytucje publiczne czy podmioty gospodarcze.

Wzmocnienie cyberbezpieczeństwa ma kluczowe znaczenie dla podniesienia odporności województwa na zagrożenia hybrydowe i powinno być traktowane jako jeden z filarów bezpieczeństwa publicznego.

Istotnym aspektem bezpieczeństwa jest ochrona ludności cywilnej. Region oczekuje wsparcia na budowę i modernizację schronów, magazynów żywności i wody, a także rozwój infrastruktury umożliwiającej

funkcjonowanie w warunkach kryzysowych. Konieczne są inwestycje w infrastrukturę graniczną, a także we wzmocnienie służb publicznych – straży pożarnej, pogotowia ratunkowego i innych jednostek reagowania – poprzez zakup dodatkowego sprzętu, karet, środków ochrony i pojazdów specjalistycznych.

Budowanie odporności społecznej i gospodarczej powinno być jednym z filarów Paktu. W tym celu niezbędne są inwestycje w systemy łączności, nowoczesne cyfrowe systemy ostrzegania ludności o zagrożeniach granicznych, kryzysach i klęskach żywiołowych, a także w rozwój centrów zarządzania kryzysowego. Szczęólnego znaczenia nabiera rozwój cyberbezpieczeństwa – zarówno poprzez budowę infrastruktury cyfrowej, jak i szkolenia dla administracji, mieszkańców i przedsiębiorców.

W gminach przygranicznych wciąż występują braki w dostępie do szerokopasmowego Internetu i stabilnej telefonii cyfrowej.

Bezpieczeństwo w obszarze zdrowia wymaga wsparcia telemedycyny oraz doposażenia szpitali w sprzęt, który pozwoli im działać w warunkach niestandardowych. Niezbędne jest także zapewnienie samowystarczalności energetycznej placówek medycznych, np. poprzez instalacje OZE, magazyny energii i systemy awaryjnego zasilania.

Kolejnym krytycznym aspektem jest bezpieczeństwo zasobów wodnych. Region apeluje o wsparcie modernizacji ujęć i stacji uzdatniania wody, ochronę źródeł wody przed zanieczyszczeniami oraz rozwój systemów retencji, które zwiększą odporność na suszę i zapewnią mieszkańcom dostęp do czystej wody pitnej również w sytuacjach kryzysowych.

Podsumowując, bezpieczeństwo i stabilność przygraniczna to zagadnienie wielowymiarowe – obejmuje zarówno ochronę granicy i służb, jak i infrastrukturę techniczną, zdrowotną, cyfrową i społeczną. Pakt musi przewidywać kompleksowe wsparcie, które pozwoli województwu podlaskiemu nie tylko reagować na kryzysy, lecz także aktywnie budować odporność i zapewniać bezpieczeństwo mieszkańcom.

3. Gospodarka i wsparcie przedsiębiorstw

Zamknięcie wschodniego kierunku wymiany handlowej szczególnie dotknęło duże przedsiębiorstwa produkcyjne i eksportowe z województwa podlaskiego, które wcześniej korzystały z rynków Republiki Białoruskiej, Federacji Rosyjskiej i Ukrainy oraz ze szlaków transportowych przebiegających przez te kraje. Skutki tego kryzysu objęły nie tylko sektor MŚP, lecz także duże firmy przemysłowe, które są filarami lokalnej gospodarki i kluczowymi pracodawcami. W konsekwencji spadły przychody przedsiębiorstw, zahamowane zostały inwestycje, a wielu przedsiębiorców musiało poszukiwać nowych rynków zbytu.

Sytuacja na granicy polsko-białoruskiej nie tylko zniechęca potencjalnych inwestorów, ale także prowadzi do wzmocnienia barier rozwojowych w województwie podlaskim, utrudniając mu konkurowanie z bardziej atrakcyjnymi regionami Polski. Problemy w przepływie towarów i ludzi, wzrost kosztów logistycznych oraz ryzyko związane z bezpieczeństwem dodatkowo osłabiają atrakcyjność regionu dla kapitału zagranicznego, szczególnie w sektorze transportu i logistyki oraz branżach handlu i przetwórstwa powiązanych z rynkiem wschodnim. Kryzys granicy pogłębił więc istniejący problem niskiego napływu do województwa inwestycji zagranicznych.

Przedsiębiorcy oczekują od Unii Europejskiej zdecydowanych działań, które umożliwią im utrzymanie działalności oraz dostosowanie się do zmienionych warunków rynkowych. Konieczne jest uruchomienie

specjalnych funduszy gwarancyjnych, linii pożyczek preferencyjnych oraz grantów inwestycyjnych, a także wprowadzenie mechanizmów rekompensat dla firm dotkniętych ograniczeniami w handlu transgranicznym. Ważnym elementem powinny być również programy wspierające dywersyfikację rynków zbytu, skierowane zarówno do sektora MŚP, jak i do dużych przedsiębiorstw przemysłowych, w szczególności z branży metalowo-maszynowej, rolno-spożywczej.

Niezbędne jest uruchomienie **funduszy na wsparcie strategicznych projektów technologicznych i infrastrukturalnych w sektorze przemysłowym**, które pozwolą na modernizację produkcji, automatyzację procesów i wdrażanie innowacji. Wsparcia wymagają również **partnerstwa biznesu i nauki**, umożliwiające transfer wiedzy i technologii oraz rozwój nowych kompetencji w zakresie przedsiębiorczości, zarządzania innowacjami i komercjalizacji badań.

Podlaskie przedsiębiorstwa potrzebują dodatkowych programów rozwijających **kompetencje pracowników**, dostosowujących ich umiejętności do wymogów nowoczesnej gospodarki, w tym w obszarach cyfryzacji, transformacji energetycznej oraz obsługi nowoczesnych technologii.

Proponujemy stworzenie specjalnego instrumentu wsparcia dla firm dotkniętych kryzysem wymiany handlowej, który obejmowałby finansowanie działań związanych z innowacjami, automatyzacją, cyfryzacją i zwiększaniem odporności.

Skutki kryzysu szczególnie dotknęły sektor usług związanych z handlem transgranicznym. Handel detaliczny, gastronomia, agencje celne, turystyka zakupowa – niegdyś kluczowe źródła dochodów wielu przedsiębiorstw w regionie – w wyniku zamknięcia przejść granicznych straciły podstawę funkcjonowania. Transport i logistyka zostały obciążone koniecznością korzystania z dłuższych i droższych szlaków alternatywnych, co podniosło koszty świadczonych usług. Straty ponoszą nie tylko przewoźnicy, ale także eksporterzy, dla których wydłużony czas dostaw i wzrost kosztów transportu znacząco obniżyły konkurencyjność na rynkach zagranicznych. Według danych Ministerstwa Rozwoju i Technologii eksport do Rosji spadł o 71%, a import o 79%, co pozbawiło wiele lokalnych firm kluczowych partnerów i zmusiło je do gwałtownej restrukturyzacji.

Dlatego Pakt powinien przewidywać **dedykowany fundusz dla przedsiębiorstw z regionów przygranicznych**, który pokryje straty, umożliwi wdrożenie innowacji, cyfryzację, transformację energetyczną i automatyzację produkcji. **Dotacje powinny pozostać podstawowym narzędziem wsparcia, uzupełnionym przez preferencyjne pożyczki** pozwalające utrzymać płynność finansową. Konieczne są także programy promocji eksportu – finansowanie doradztwa, targów, misji gospodarczych oraz promocja regionalnych specjalizacji.

Nie można pominąć również **turystyki i sektora usług**, które w wyniku kryzysu granicznego straciły znaczną część klientów. Pakt powinien zawierać instrumenty wsparcia dla tego sektora, obejmujące promocję, inwestycje w infrastrukturę turystyczną oraz programy odbudowy atrakcyjności regionu dla odwiedzających.

Dodatkowo województwo podlaskie postuluje **utworzenie specjalnej strefy inwestycyjnej obejmującej wszystkie województwa wschodnie**, na wzór dotychczasowych krajowych specjalnych stref ekonomicznych. Strefa taka powinna zapewniać przedsiębiorcom preferencje podatkowe, uproszczone procedury administracyjne oraz priorytetowy dostęp do funduszy unijnych i krajowych. Byłoby to narzędzie wyrównujące różnice rozwojowe między wschodnią a zachodnią częścią kraju, a jednocześnie silny impuls inwestycyjny przyciągający kapitał i nowe miejsca pracy do regionów granicznych.

Podsumowując, kryzys gospodarczy wywołany przez działania Rosji i Białorusi uderzył w przedsiębiorstwa każdej wielkości – od MŚP po duże zakłady przemysłowe – oraz w całe łańcuchy wartości, obejmujące handel, transport i usługi. Pakt na rzecz wschodnich regionów przygranicznych musi stać się narzędziem

realnej odbudowy i transformacji gospodarczej, które zapewni firmom z Podlaskiego możliwość utrzymania działalności, zdobycia nowych rynków i budowania trwałej odporności.

3a. Zmiany w zasadach pomocy publicznej

Obowiązujące regulacje unijne dotyczące pomocy publicznej w wielu przypadkach ograniczają możliwości skutecznego wspierania przedsiębiorców w regionach przygranicznych obciążonych szczególnymi wyzwaniami geopolitycznymi.

Wnosimy o **wprowadzenie elastycznych zasad udzielania pomocy publicznej oraz zwiększenia maksymalnej intensywności pomocy publicznej w regionach przygranicznych UE**, z uwzględnieniem specyfiki ich sytuacji gospodarczej i ograniczonego dostępu do rynków.

Kluczowe jest również zwiększenie limitu pomocy de minimis, co pozwoli na realne wsparcie przedsiębiorstw – zarówno MŚP, jak i dużych podmiotów, które w regionie pełnią rolę stabilizującą dla lokalnych rynków pracy.

Pomoc publiczna w regionach przygranicznych nie powinna być traktowana jako „zakłócenie konkurencji”, lecz jak wyrównanie szans wobec regionów centralnych i zachodnich Unii Europejskiej.

4. Infrastruktura transportowa i komunikacyjna

Dostępność transportowa województwa podlaskiego pozostaje jednym z największych wyzwań dla jego rozwoju społeczno-gospodarczego. Położenie regionu na wschodniej granicy Unii Europejskiej sprawia, że funkcjonuje on na uboczu głównych szlaków komunikacyjnych Europy. Brak odpowiedniej infrastruktury drogowej i kolejowej ogranicza atrakcyjność inwestycyjną regionu, zwiększa koszty działalności gospodarczej i pogłębia peryferyjność województwa.

Priorytetem powinny być **inwestycje w drogi krajowe, w tym ekspresowe**, które zapewnią lepsze powiązania północ-południe i wschód-zachód, ale także **drogi zarządzane przez wszystkie szczeble samorządu**, niezbędne dla zachowania bezpieczeństwa mieszkańców ale też utrzymania płynności transportu w sytuacjach nadzwyczajnych. Konieczna jest także modernizacja i elektryfikacja linii kolejowych, w tym także regionalnych połączeń kolejowych, które są niezbędne dla mobilności mieszkańców oraz konkurencyjności gospodarki. Działania te mają fundamentalne znaczenie zarówno dla bezpieczeństwa militarnego, jak i dla konkurencyjności gospodarki oraz poprawy dostępności regionu. Województwo podlaskie, z racji swojego położenia przy wschodniej granicy Unii Europejskiej, **wymaga priorytetowego traktowania w inwestycjach transportowych**.

Zamknięcie przejść granicznych i przerwanie tradycyjnych szlaków transportowych na wschód znacząco obciążało sektor logistyczny i przewozowy. Konieczne jest rozwinięcie **nowych tras transportowych i korytarzy logistycznych**, które połączą region z rynkami zachodnimi i południowymi, a także budowa terminali intermodalnych umożliwiających sprawne łączenie transportu kolejowego i drogowego.

Pakt powinien również wspierać rozwój **transportu publicznego i mobilności mieszkańców**. Konieczne są inwestycje w nowoczesny, niskoemisyjny tabor autobusowy i kolejowy, rozwój sieci przystanków i dworców zintegrowanych, a także systemów cyfrowych ułatwiających podróżowanie. Szczególnie ważne jest zapewnienie dostępności komunikacyjnej w gminach przygranicznych, które obecnie są najbardziej narażone na wykluczenie transportowe.

Podsumowując, inwestycje w infrastrukturę transportową i komunikacyjną są warunkiem nie tylko rozwoju gospodarczego, ale także budowania odporności i bezpieczeństwa regionu. Pakt powinien

zapewniać **specjalne preferencje dla regionów wschodnich w dostępie do funduszy europejskich na transport i logistykę**, traktując te obszary jako kluczowe z punktu widzenia spójności i stabilności całej Unii Europejskiej.

5. Infrastruktura lotniskowa o podwójnym przeznaczeniu

Oba funkcjonujące w województwie podlaskim lotniska – w **Białymstoku** i **Suwałkach** – nie mają statusu portu lotniczego w rozumieniu Rozporządzenia UE nr 2021/1058 oraz Rozporządzenia UE nr 651/2014. Z uwagi na specyficzne położenie geopolityczne regionów przygranicznych, w tym województwa podlaskiego, konieczne jest dopuszczenie możliwości inwestowania ze środków polityki spójności w infrastrukturę lotniskową, która nie jest formalnie uznawana za port lotniczy w rozumieniu prawa unijnego.

Suwałki położone są na obszarze tzw. *Przesmyku Suwalskiego*, uznawanego przez NATO za jedno z najbardziej newralgicznych miejsc w Europie. W związku z rosnącymi zagrożeniami geopolitycznymi oraz koniecznością wzmacniania odporności terytorialnej i zdolności reagowania, infrastruktura suwalskiego lotniska może pełnić funkcje wojskowo-logistyczne i ratownicze w sytuacjach kryzysowych jako hub zaopatrzeniowy.

Białystok – stolica województwa – nie posiada w bezpośrednim otoczeniu funkcjonującego portu lotniczego (najbliższe znajduje się w odległości około 200 km). Jako miasto pełniące strategiczną rolę w systemie bezpieczeństwa kraju, będące siedzibą służb odpowiedzialnych za obronność terytorialną i bezpieczeństwo wewnętrzne, powinno dysponować lotniskiem zapewniającym skuteczności działań w zakresie ochrony granicy państwowej, zapewnienia porządku publicznego, reagowania kryzysowego, a także zwiększenia dostępności komunikacyjnej i atrakcyjności inwestycyjnej regionu.

Biorąc pod uwagę wyjątkowy potencjał strategiczny lotnisk dla regionu i wschodnich granic Unii Europejskiej, lotniska (nie tylko formalnie uznane porty lotnicze) mogą pełnić ważną funkcję logistyczną w przypadku konfliktów. Konieczne są więc inwestycje w lotniska w formule **dual use** – o podwójnym przeznaczeniu: cywilnym (gospodarczym, ratowniczym) i państwowym (obronnym, kryzysowym).

W związku z powyższym postulujemy, aby w Pakcie dla Wschodnich Regionów Granicznych oraz w przyszłych regulacjach polityki spójności znalazły się **wyjątki umożliwiające finansowanie modernizacji i budowy infrastruktury lotniskowej o znaczeniu cywilno-obronnym**. W szczególności konieczne jest:

- dopuszczenie inwestycji w lotniska (a nie wyłącznie porty lotnicze w rozumieniu przepisów UE),
- dostosowanie zasad pomocy publicznej do specyfiki regionów przygranicznych,
- wyłączenie stosowania art. 7 ust. 1 lit. e) rozporządzenia UE 2021/1058 w odniesieniu do infrastruktury lotniskowej o przeznaczeniu dual use.

Uwzględnienie powyższych postulatów w ramach Paktu pozwoli na pełne wykorzystanie potencjału lotnisk w Białymstoku i Suwałkach jako elementów systemu bezpieczeństwa, logistyki i rozwoju społeczno-gospodarczego całej wschodniej granicy Unii Europejskiej. Należy podkreślić, iż infrastruktura obu lotnisk już obecnie wykorzystywana jest w celach militarnych.

6. Infrastruktura krytyczna i bezpieczeństwo energetyczne

Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego województwa podlaskiego ma kluczowe znaczenie zarówno dla stabilności gospodarczej, jak i bezpieczeństwa mieszkańców. Położenie regionu na

wschodniej granicy Unii Europejskiej sprawia, że jest on szczególnie narażony na zakłócenia w dostawach energii wynikające z kryzysów geopolitycznych, odcięć granicznych czy cyberataków. Pakt dla wschodnich regionów przygranicznych powinien przewidywać dedykowane mechanizmy finansowe, które pozwolą na zwiększenie odporności energetycznej regionu w długiej perspektywie.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego wsparcie powinno zostać skierowane na rozwój **lokalnych, rozproszonych źródeł energii**, w tym odnawialnych źródeł energii (OZE), oraz na **zakup i instalację magazynów energii**, które zapewnią stabilność dostaw nawet w warunkach kryzysowych.

Równolegle konieczny jest rozwój i modernizacja **sieci przesyłowych i dystrybucyjnych**, aby umożliwić efektywne wykorzystanie nowych źródeł oraz zapewnić bezpieczeństwo przesyłu w skali całego województwa.

Niezwykle istotne jest zabezpieczenie dostaw energii w sytuacjach kryzysowych. Dlatego priorytetowym obszarem inwestycji powinien być **sektor ochrony zdrowia i bezpieczeństwa publicznego**. Szpitale, stacje pogotowia ratunkowego oraz jednostki straży pożarnej muszą dysponować własnymi, niezależnymi źródłami energii, które umożliwią im nieprzerwaną pracę w przypadku odcięcia od sieci zewnętrznych.

Ważnym elementem budowania bezpieczeństwa energetycznego jest także rozwój **spółdzielni i wspólnot energetycznych na terenach wiejskich**. Podlaskie, jako region o dużym udziale obszarów rolniczych, dysponuje potencjałem w zakresie biogazowni rolniczych, farm fotowoltaicznych czy elektrowni wiatrowych. Spółdzielnie energetyczne mogą zwiększyć niezależność energetyczną gmin, a jednocześnie obniżyć koszty energii dla mieszkańców i przedsiębiorstw.

Niezbędne są również środki na **modernizację energetyczną dużych zakładów produkcyjnych**, które mogą stać się liderami transformacji ekologicznej w regionie. Inwestycje w poprawę efektywności energetycznej, redukcję emisji, cyfryzację procesów i zastosowanie nowoczesnych technologii niskoemisyjnych nie tylko ograniczą wpływ na środowisko, ale również wzmocnią konkurencyjność gospodarki województwa podlaskiego.

Podsumowując, bezpieczeństwo energetyczne województwa podlaskiego wymaga działań w wielu wymiarach: od rozwoju OZE i magazynów energii, poprzez unowocześnienie sieci przesyłowych, po zapewnienie samowystarczalności energetycznej instytucji krytycznych i przemysłu. **Pakt na rzecz wschodnich regionów przygranicznych powinien traktować ten obszar jako strategiczny, mając świadomość, że stabilność energetyczna Podlaskiego to element stabilności całej Unii Europejskiej.**

7. Rozwój społeczny i demograficzny

Trudne położenie geopolityczne województwa podlaskiego oraz ograniczenia w transgranicznej wymianie gospodarczej i społecznej nasilają procesy depopulacji i odpływu młodych ludzi do większych ośrodków krajowych i zagranicznych. W związku z tym region wymaga **dedykowanych programów wspierających stabilizację demograficzną**, zatrzymywanie obecnych oraz przyciąganie nowych mieszkańców.

Podstawowym kierunkiem działań powinno być zwiększenie atrakcyjności regionu poprzez inwestycje w **edukację, turystykę, kulturę, ochronę zdrowia i rynek pracy**. Infrastruktura społeczna oraz jakość usług publicznych muszą stać się argumentem za pozostaniem w regionie i prowadzeniem tu aktywności zawodowej i rodzinnej.

Biorąc pod uwagę negatywny wpływ aktualnej sytuacji geopolitycznej, zasadne jest wspieranie przedsięwzięć dotyczących **wzmacniania odporności społecznej**, w tym programów w obszarze zdrowia

psychicznego mieszkańców (osłabionego przez brak stabilności i poczucia bezpieczeństwa), integracji społecznej, edukacji obywatelskiej oraz **przeciwdziałania dezinformacji**. Ważnym elementem powinny być także **szkolenia i kampanie społeczne** w zakresie reagowania w sytuacjach kryzysowych, co zwiększy świadomość obywatelską i przygotowanie mieszkańców na różnego rodzaju zagrożenia.

Region postuluje również wprowadzenie mechanizmów umożliwiających **przekazywanie wsparcia finansowego bezpośrednio do osób fizycznych, w celu wzmocnienia indywidualnej ochrony cywilnej** i zwiększenia poczucia bezpieczeństwa w codziennym funkcjonowaniu.

Województwa przygraniczne wymagają ponadto wsparcia w **budowie i modernizacji mieszkań społecznych**, co może być jednym z kluczowych elementów wpływających na decyzje o pozostaniu w regionie. Zapewnienie dostępnego i bezpiecznego mieszkalnictwa jest warunkiem zatrzymania młodych ludzi oraz stworzenia warunków do przyciągania nowych mieszkańców.

Podsumowując, rozwój społeczny i demograficzny województwa podlaskiego wymaga kompleksowych działań – od inwestycji w jakość życia, po programy przeciwdziałania depopulacji i integracji społecznej.

Pakt powinien uwzględnić ten wymiar, traktując stabilność demograficzną i odporność społeczną jako kluczowe elementy bezpieczeństwa i rozwoju regionów przygranicznych.

8. Rolnictwo i bezpieczeństwo żywnościowe

Województwo podlaskie należy do najbardziej rolniczo zorientowanych regionów Polski. Rolnictwo, przetwórstwo rolno-spożywcze oraz produkcja mleczarska są fundamentem lokalnej gospodarki i mają strategiczne znaczenie dla bezpieczeństwa żywnościowego całej Unii Europejskiej.

Kryzys geopolityczny, zamknięcie rynków wschodnich oraz rosnące koszty produkcji (energia, nawozy, transport) szczególnie mocno dotknęły rolników i przedsiębiorstwa rolno-spożywcze w regionie. Dlatego Pakt powinien przewidywać dedykowane instrumenty wsparcia dla rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego w regionach przygranicznych. Rolnictwo powinno być traktowane nie tylko jako sektor gospodarki, ale również jako element bezpieczeństwa publicznego i stabilności społecznej. Produkcja żywności w regionach przygranicznych ma kluczowe znaczenie w sytuacjach kryzysowych – zarówno w przypadku zagrożeń militarnych, jak i zakłóceń w globalnych łańcuchach dostaw.

Województwo podlaskie doświadcza dodatkowo problemów związanych z depopulacją i odpływem młodych ludzi, co bezpośrednio wpływa na przyszłość sektora rolnego i przetwórczego. Wsparcie w ramach Paktu powinno być więc ukierunkowane na utrzymanie i rozwój tego sektora, aby zapewnić mieszkańcom stabilne miejsca pracy i perspektywy zatrudnienia, a tym samym przeciwdziałać procesom wyludniania regionu.

Rolnictwo i sektor rolno-spożywczy w województwie podlaskim powinny zostać uznane za strategiczny zasób bezpieczeństwa wschodniej granicy UE. Odrębna linia wsparcia w ramach Paktu pozwoli nie tylko chronić miejsca pracy i zapewniać żywność, lecz także wzmacniać odporność społeczną i przeciwdziałać depopulacji w regionie.

9. Zdrowie publiczne i odporność systemu ochrony zdrowia

Bezpieczeństwo zdrowotne mieszkańców województwa podlaskiego ma kluczowe znaczenie w kontekście zagrożeń geopolitycznych, kryzysów migracyjnych oraz potencjalnych sytuacji nadzwyczajnych, takich jak konflikty zbrojne czy klęski żywiołowe. System ochrony zdrowia powinien być

traktowany jako element infrastruktury krytycznej, zapewniający nie tylko codzienną opiekę medyczną, lecz także zdolność do funkcjonowania w warunkach kryzysowych m.in. poprzez budowę podziemnej infrastruktury medyczno-technicznej zapewniającej świadczenie usług medycznych w czasie wojny czy stanowiącej miejsca schronienia ludności cywilnej.

Regiony przygraniczne, w tym Podlaskie, są szczególnie obciążone koniecznością reagowania na nagłe wzrosty liczby pacjentów w związku z kryzysami uchodźczymi i migracyjnymi. Wymaga to zmiany podejścia w polityce zdrowotnej UE – poprzez zagwarantowanie zwiększonego stopnia finansowania ochrony zdrowia w regionach granicznych, adekwatnego do skali wyzwań i dodatkowych obciążeń. Niezbędny jest także dalszy rozwój telemedycyny, doposażenie szpitali i placówek w sprzęt umożliwiający szybkie reagowanie na nagłe wzrosty liczby pacjentów, zapewnienie niezależności energetycznej placówek ochrony zdrowia (OZE, magazyny energii, systemy awaryjnego zasilania), budowę i modernizację infrastruktury ratowniczej (stacje pogotowia ratunkowego, zaplecze transportu medycznego), tworzenie regionalnych rezerw leków, sprzętu i środków medycznych, które mogą być użyte w sytuacjach nagłych. Szczególne znaczenie ma także wsparcie dla programów zdrowia psychicznego mieszkańców, którzy żyją w warunkach podwyższonego poczucia zagrożenia.

Województwo apeluje, aby w ramach Paktu zdrowie publiczne było uznane za priorytet w regionach przygranicznych i objęte zwiększonym poziomem finansowania, proporcjonalnym do dodatkowych obciążeń wynikających z kryzysów uchodźczych i migracyjnych.

10. Współpraca transgraniczna

Różne podmioty z województwa podlaskiego, położonego przy wschodniej, zewnętrznej granicy UE, prowadzą współpracę z partnerami zagranicznymi w ramach dwóch programów transgranicznych Europejskiej Współpracy Terytorialnej: Interreg Litwa–Polska i Interreg NEXT Polska–Ukraina. Przed rokiem 2022 była to również współpraca w ramach zawieszonego obecnie programu Polska–Rosja. Ponadto, województwo podlaskie jest partnerem w projektach programów EWT takich jak Interreg Europa, Interreg Europa Środkowa i Interreg Region Morza Bałtyckiego.

Aby regiony przy wschodniej granicy UE nie utraciły swojej szansy na rozwijanie współpracy w programach Interreg, w obecnej trudnej sytuacji gospodarczej niezbędne jest zagwarantowanie w pakcie następujących mechanizmów:

1. Metodyka obliczania wkładu finansowego dla państwa członkowskiego w ramach Funduszu przeznaczonego na Interreg powinna uwzględniać dodatkowe wsparcie dla państw, w których znajdują się regiony z trudnym sąsiedztwem. Alokacja środków na współpracę transgraniczną
2. na granicy wschodniej UE powinna być większa niż w obecnej perspektywie finansowej.
3. Poziom dofinansowania EFRR w projektach realizowanych przez podmioty z regionów o trudnym sąsiedztwie na wschodniej granicy UE powinien zostać zwiększony do 95% wydatków kwalifikowalnych.
4. Postulujemy utworzenie dodatkowego instrumentu dla regionów, które utraciły możliwość współpracy w wyniku wstrzymania programów Interreg Polska–Białoruś–Ukraina oraz Polska–Rosja. Nowy program Interreg powinien wspierać współpracę regionów UE, które szczególnie ucierpiały gospodarczo i społecznie wskutek wojny w Ukrainie oraz zagrożeń za wschodnią granicą Unii.

Podsumowując, województwo podlaskie apeluje, aby współpraca transgraniczna – szczególnie na trudnym pograniczu wschodnim UE – była jednym z priorytetów Paktu i aby otrzymała dodatkowe wsparcie finansowe oraz legislacyjne.

Podsumowanie stanowiska

Województwo Podlaskie, jako region przygraniczny UE i NATO, stoi dziś na pierwszej linii wyzwań związanych z bezpieczeństwem, stabilnością społeczną i gospodarczą. Z jednej strony chronimy zewnętrzną granicę Unii, z drugiej – ponosimy największe koszty kryzysów migracyjnych, agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę oraz zamknięcia tradycyjnych rynków wschodnich.

Dlatego oczekujemy, że Pakt na rzecz wschodnich regionów przygranicznych będzie narzędziem realnej zmiany, a nie jedynie deklaracją polityczną. Musi on zagwarantować:

- dedykowane specjalnie dla wschodnich regionów granicznych instrumenty wsparcia finansowego i legislacyjnego,
- preferencyjne traktowanie wschodnich regionów granicznych w podziale środków UE, w postaci przyznania wyższych alokacji, wyższych poziomów dofinansowań w inwestycjach o znaczeniu priorytetowym dla rozwoju i bezpieczeństwa regionu,
- możliwość finansowania inwestycji strategicznych, w tym m.in. w zakresie bezpieczeństwa, zdrowia publicznego, infrastruktury transportowej, w szczególności lotniskowej, cyberbezpieczeństwa na zasadach odrębnych bez ograniczeń związanych z progami koncentracji tematycznej,
- umożliwienia przeznaczenia większej części funduszy w regionach przygranicznych na podstawowe inwestycje społeczne i gospodarcze,
- stworzenie nowej inicjatywy unijnej na rzecz regionów przygranicznych, zapewniającej im systemowe i trwałe wsparcie.

Województwo podlaskie, zmagające się z wyzwaniami wynikającymi z trudnego sąsiedztwa z Republiką Białoruską, oczekuje, że **Pakt na rzecz wschodnich regionów przygranicznych będzie dokumentem kompleksowym**, który uwzględni zarówno potrzeby społeczności lokalnych i samorządów, jak i strategiczne interesy przedsiębiorstw – w tym dużych.

Oczekujemy, że będzie to dokument umożliwiający realizację działań adekwatnych do rzeczywistych wyzwań stojących przed regionami granicy wschodniej UE oraz że – tak jak wyjątkowe są te wyzwania – tak samo wyjątkowe i niestandardowe rozwiązania zostaną przewidziane dla tego obszaru terytorialnego w ramach Paktu.

Podsumowując, wschodnie regiony graniczne Unii Europejskiej – w tym województwo podlaskie – powinny zostać potraktowane jako obszary o **specjalnym statusie rozwojowym i bezpieczeństwa**.

Wyższe poziomy dofinansowania, dodatkowe czynniki preferencyjne w algorytmie podziału środków oraz nowa inicjatywa unijna na rzecz regionów przygranicznych są konieczne, aby skutecznie zaadresować wyzwania wynikające z agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, presji migracyjnej i długofalowych procesów demograficznych.

Zarząd Województwa Podlaskiego deklaruje gotowość do aktywnej współpracy z Komisją Europejską, rządem Rzeczypospolitej Polskiej oraz innymi regionami przygranicznymi, aby wspólnie wypracować mechanizmy wzmacniające odporność i rozwój wschodnich obszarów granicznych UE.